

EKOLOGIYADA BUGUNGI KUNNING GLOBAL ISISH MUAMMOSI VA UNING OQIBATLARI

Yangiboyeva Zebiniso Abduraxmanovna

Jizzax davlat pedagogika universiteti JDPU- o`qituvchi

Jamiyat hayotiga ayni kunda tabiatga juda ko`pdan-ko`p salbiy ta`sir ko`rsatayotilayapti. Bu holat esa ularning barcha sayi - harakatlari natijasida yuzaga kelayotgan ekologik muammolardan biri xisoblanib, bu – global isishdir. Bu muammoning sababchisi insondir. Bu esa antropogen omilni yuzaga keltiradi. Iqlimning o`zgarishlari, global isish, ekologik tanglik, issiqxona effekti kabi barcha tushunchalar barchamizga tanish. Bundan tashqari, ommaviy axborot vositalarida esa bu haqida anchadan beri bong urib kelmoqda. Aslida, iqlimning o`zgarishlari esa bir ikki yilda yuzaga keladigan hodisa emasdir. Doimo sayyoramizdagi harorat doimiy ravishda o`zgarib kelgan. Ammo, zamonaviy iqlim avvalgilardan butunlay tubdan farq qiladi. Harorat ko`rsatkichi darajasi o`shib borishiga yerning tabiiy ob - havosi va bundan tashqari inson faoliyati natijalari ham sabab bo`lishini kuzatishimiz mumkin. Global isishni esa bugungi kunda eng muhim muammolardan biri desak bo`ladi. Bu esa tobora tezlashib ko`plab jiddiy omillar ta`sirida yuzaga kelib, davom etmoqda. Uning asosiy sabablaridan biri esa atmosferadagi issiqxona gazlari miqdorining ortishidir. Bu gazlar esa suv bug`i, karbonat anhidrid, metan, azonlar xisoblanadi. Karbonat anhidrid, CO₂ insoniyatning ishlab chiqarish faoliyati natijasida chiqadigan asosiy gaz xisoblanib, atmosferada esa uning konsentratsiyasining qisqa muddat ichida ortishi sanoat davrining boshidan kuzatilgan. Global isishning rivojlanishida esa hal qiluvchi omil bu aynan ushbu gaz hisoblanadi. Ishlab 113 chiqarish tobora shiddat bilan rivojlanishi kuzatilayotgan bir davrda korxonalar, zavod va fabrikalardan atrof-muhitga chiqariladigan chiqindilarning ko`payishi, demografik o`sish, avtomobillarning ortib borishi havoning o`rtacha ko`rsatkichini ortib borishiga sabab bo`lmoqda . Bu esa albatta, eng salbiy deb xisoblangan oqibatlarni, yong`inlarni, ifloslanishni keltirib chiqaradi. Jumladan, Rossiya, Avstraliya, Amazoniya o`rmonlarida tabiiy yong`inlar yildan yilga og`irlashib bormoqda. Haroratning keskin ko`tarilishi sababli daryolar, ko`llar, dengizlardagi suvlar bug`lana boshlaydi. Atmosferadagi suv bug`ining miqdori esa ko`payishi kuzatilmoqda. Okeanlar suv sathining oshishini ta`minlaydigan muzliklari yuqori tezlikda erishi ham kuzatilmoqda. Natijada esa, avtomatik ravishda bo`ronlar, suv toshqinlari, qirg`oqqa yaqin joylarda istiqomat qiluvchi ko`plab insonlarning halokati xam yuz bermoqda. So`nggi yillarda, havo haroratining ko`tarilishi oqibatida esa

Pomir va Tyanshan muzliklarining tezlik bilan erishini xam kuzatishimiz mumkin. Bir necha o'n yil ichida esa ularning yarmidan ko'pi erib, xattoki tugashi ehtimoldan holi emas. Bu esa albatta ichimlik suvining tanqisligi va qurg'oqchilikka olib kelishi aniq. Global isishga olib keladigan asosiy sabablardan quyidagilarni keltirishimiz mumkin: •1-Issiqxonalar effekti •2-qoldiq yoqilg'ilarni yoqish •3-o'rmonlarni yo'q qilish •4-organik moddalarning parchalanish jarayoni •5-tabiiy gaz, qazilmz boyliklari neft qazib olish. Oqibatlar ro'yxati: •1- Iqlimning o'zgarishlari •2-xaroratning keskin o'zgarishi •3-kislotali okeanlardagi o'zgarishlar •4-qutblarning erishi •-dengiz sathining ko'tarilishi. Odamlarning faoliyati tufayli atmosferaga chiqariladigan parnik gazlar, global isish muammolarini yanada kuchaytiradi. Bir nechta mikrogazlar yerdagi issiqlik muvozanatini o'zgarishida esa muhim rol o'ynaydi va 114 sayyoramizda haroratning ortib borishini ifodalaydi. Bu esa "issiqxona effekti" hodisasini keltirib chiqaradi. Issiqxona effekti esa – yerdagi hayotning mavjudligiga imkon beradigan haroratni ushlab turuvchi hodisa xisoblanadi. Issiqxona gazlari doimiy ravishda o'zgarmasada, hech qanday muammolarning paydo bo'lishiga sabab bo'lmaydi, ammo ularning muvozanati esa buzilishi kuzatilishi mumkin, ya'ni ortiqcha bo'lsa, issiqlik qatlami hosil bo'ladi va bir qancha salbiy oqibatlar yuzaga keladi. Qazilma va qoldiq yoqilg'ilarni, yog'ochni yoqish jarayonlarida ham atmosferaga ko'p miqdorda karbonat angidrid gazi va boshqa zaharli gazlar chiqishi kuzatiladi. O'simliklar fotosintez jarayonini amalga oshirishida CO₂ gazi ishtirok etadi, ya'ni katta miqdorda o'zlashtirilishiga sabab bo'ladi. O'rmonlarni yo'q qilishda esa, qisqartirishda ushbu gazning atmosferadagi konsentratsiyasini oshirishi aniq. Global isishlar natijasida ekotizimda kuzatiladigan xodisalardan ta'sirlaridan yana biri bu okeanlar PH qiymati kislotali holga keladi va suvdagi organizmlarning halok bo'lishiga olib kelishi kuzatiladi. Bundan tashqari, atmosferaga chiqarilayotgan barcha turdagi gazlar, metan, is gazi, CO₂ bilan birga oltingugurt va azot oksidlari kislotali yomg'irlarni paydo qilmoqda. Bu esa atrof – muhitni ifloslantiradi. Bir so'z bilan aytganda, yuqoridagi barcha muammolarning kelib chiqishi va uning salbiy oqibatlari inson faoliyati natijasidir. Ming yillar mobaynida insoniyat sayyoradan noo`rin foydalanib, o'z maqsadi va manfaatlari yo'lida foydalanib kelmoqda. Katta-katta maydonlarning paydo bo'lishi, o'rmonlarning o'zlashtirilishi va ulardan foydalanish, moddalar almashinuvida muhim rol o'ynaydigan hayvon va o'simliklarning yo'q qilinishi kishilik jamiyatining mana shunday ayanchli harakatlari esa tabiatni g'azablantiradi. Global isish xodisasi esa bu noxush haqiqat. U barcha tirik organizmlarning va ularning yashash sharoitlari, joylariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Turli xildagi kasallik turlarni avj olib ko'payib rivojlanishiga imkoniyat yaratadi. Mana shunday o'zgarishlarga moslasha olmagan tabiat, jamiyat, flora va faunalar

dunyosidagi turlar esa kamayib ketadi. Insoniyatning xarakati yerdan shafqatsizlarcha foydalanishni davom ettirar ekan, tabiat unga javoban o'n barobar qilib qaytaradi. Men doimiy ravishda insonlarga, nafaqat global isish, balki barcha muammolarga aloxida e'tibor bilan qarashlarini aytib qolaman. Agar hozirdan boshlab bularni yaxshilashga qaratilgan chora 115 tadbirlar amalga oshirilmasa, afsuski, yaqin kelajakda ekologiyamizda, atmoafera, biosfera, gidrosfera va barcha qatlamlarda jiddiy fojea yuz berishi mumkin. Global isishning oldini olish usullaridan biri esa o'simlik va daraxtlarning turli –tuman navlarini ekib ko`paytirish, maydonini kengaytirish hamda issiqxona gazlarining chiqarilishini kamaytirish xisoblanadi. Chunki o'simliklar doimiy ravishda atmosferadagi CO2 gazining muvozanatini ushlab turadi va havoni kislorod bilan boyitib beradi. Keling hammamiz xamjixatlikda, birgalikda mo'jizalarga boy tabiatimizni asraylik. O'zimiz yashab turgan tabiatni, atrof-muhitni toza saqlaylik. Biz va barcha tirik organizmlar nafas olayotgan havoni ifloslanishini oldini olaylik, turli xil gazlardan zaharlanishi va uning oqibatida sodir bo'layotgan salbiy, ayanchli hodisalarni oldini olishni insoniylik burchimiz deb bilaylik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'. E. Xo'janazarov , Sh. Yakubjonova . Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish. Toshkent -2018
2. P. S. Sultanov. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish asoslari . Toshkent- 2007
3. Ahmadqul Ergashev, Temur Ergashev. Ekologiya , biosfera va tabiatni muhofaza qilish. –Toshkent. 2005.
4. [https:// uz. Wikipediya.org](https://uz.Wikipediya.org)

